

εμπορίου και χρηματοπιστωτικού συστήματος. Είναι γεγονός ότι, μέσα στα τελευταία δέκα χρόνια, η παγκοσμιοποίηση μπορεί να ξεπέρασε το προηγούμενο υψηλό της λίγο πριν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Αυτό το νέο κύμα της παγκοσμιοποίησης έχει ευρύτερες επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίον λειτουργούν οι οικονομίες και οι κοινωνίες μας. Πολλοί αξιολογούν την παγκοσμιοποίηση μόνο θετικά και έχουν λίγες επιφυλάξεις. Θεωρούν ότι η παγκοσμιοποίηση εμπεριέχει οικονομικό όφελος για όλους. Υποστηρίζουν ότι οι φτωχές χώρες και όσοι έχουν χαμηλά εισοδήματα κερδίζουν από την παγκοσμιοποίηση σε απόλυτους όρους, ακόμη και όταν χάνουν σε σχετικούς. Υποστηρίζουν ότι οι παραδοσιακές κοινωνίες κερδίζουν από τον εκσυγχρονισμό των θεσμών τους και από την εγκατάλειψη παραδοσιακών οικονομικών και κοινωνικών μοντέλων.

Υπάρχει μια αντίθετη σχολή σκέψης με μεγάλη επιρροή, που θεωρεί ότι τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης δεν κατανέμονται ίσα ανάμεσα στις χώρες και τους πολίτες. Η σχολή αυτή υποστηρίζει ότι υπάρχουν καθαρά χαμένοι σε σχετικούς όρους και ακόμη και σε απόλυτους. Ότι οι φτωχές χώρες και οι ανειδίκευτοι εργάτες στις πλούσιες χώρες μένουν πίσω. Επιπλέον, επισημαίνουν ότι οι κοινωνικές και οικονομικές αδικίες μπορούν να οδηγήσουν σε κοινωνική αναταραχή. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι χωρίς ευρεία υποστήριξη από τον πληθυσμό, κανένα οικονομικό ή κοινωνικό μοντέλο δεν είναι βιώσιμο. Εάν η παγκοσμιοποίηση οδηγεί πράγματι σε αυξανόμενη ανισότητα, συνεχείς κοινωνικές και οικονομικές αδικίες και κοινωνική αναταραχή, τότε είναι καταδικασμένη.

Σε αυτή την παρουσίαση θα ήθελα να επικεντρώσω στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στην Ευρώπη. Πώς, δηλαδή, επηρεάζει η παγκοσμιοποίηση τις ευρωπαϊκές οικονομίες και κοινωνίες. Η στάση των Ευρωπαίων απέναντι στην παγκοσμιοποίηση είναι καθοριστική για την εξέλιξή της. Η Ευρώπη, μαζί με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ιαπωνία, έχουν μια δυσανάλογα μεγάλη επίδραση στις παγκόσμιες πολιτικές και οικονομικές πρωτοβουλίες. Διεθνή θεσμικά όργανα, όπως είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, το G-7, το NATO, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου αλλά και το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα έχουν διαμορφωθεί και σε μεγάλο βαθμό ελέγχονται από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

Η στάση των Ευρωπαίων απέναντι στην παγκοσμιοποίηση έχει σημασία. Κερδίζει η Ευρώπη από την παγκοσμιοποίηση; Αποτελεί αυτή απειλή στο αποκαλούμενο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο; Ποιες πλευρές της παγκοσμιοποίησης είναι ωφέλιμες για την Ευρώπη; Πώς κατανέμονται τα οφέλη και τα κόστη στην ποικίλη κοινωνικά και οικονομικά ήπειρό μας; Τι μπορούμε να κάνουμε ως Ευρώπη για να προσαρμοσθούμε στις προκλήσεις που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση για τις κοινωνίες μας;

Αυτές είναι οι ερωτήσεις που θα ήθελα να εξετάσω.

Η πρώτη ερώτηση είναι εάν η παγκοσμιοποίηση συνεισέφερε θετικά στην ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο της Ευρώπης. Θα επικεντρώσω στην εμπειρία των τελευταίων 20 ετών. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα, η παγκόσμια ανάπτυξη επιταχύνθηκε σημαντικά την τελευταία 20ετία. Αυξήθηκε από 3,2% κατά μέσο όρο την περίοδο 1989- '98 σε 4,4% την περίοδο 1999-2008. Ωστόσο, η ανάπτυξη στις ανεπτυγμένες οικονομίες, σαν σύνολο, δεν επηρεάστηκε σημαντικά. Ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης για τις ανεπτυγμένες οικονομίες ήταν 2,7% τη δεκαετία έως το 1998 και μειώθηκε ελαφρά σε 2,6% την δεκαετία έως το 2008. Η αύξηση της ανάπτυξης συγκεντρώθηκε στην ομάδα των αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων οικονομιών, οι οποίες είδαν την ανάπτυξή τους να αυξάνεται από 3,8% από το 1989 έως το 1998, σε 6,5% από το 1999 έως το 2008.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά δείχνει να ωφελήθηκε τα τελευταία 20 χρόνια. Η μέση ανάπτυξη επιταχύνθηκε από 2% το 1989-1998 σε 2,5% το 1999-2008. Αυτό πρέπει να το δούμε σε αντιδιαστολή με μια μείωση κατά μισή εκατοστιαία μονάδα τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ιαπωνία την αντίστοιχη περίοδο. Η ανάπτυξη στις ΗΠΑ μειώθηκε από 3% κατά μέσο όρο σε 2,6%, ενώ στην Ιαπωνία μειώθηκε από 2% σε 1,5%. Ωστόσο, οι μέσοι όροι κρύβουν συνήθως σημαντικές διαφορές. Παρά τη βελτίωση στην ευρωπαϊκή ανάπτυξη, η Γερμανία σημείωσε σημαντική πτώση: από 2,5% την περίοδο 1989-1998 σε 1,5% την τελευταία δεκαετία. Το Ηνωμένο Βασίλειο σημείωσε σημαντική αύξηση από 2% σε 2,7%. Η Γαλλία δεν έδειξε βελτίωση, σημειώνοντας έναν μέσο ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 2% περίπου. Ανάμεσα στα πιο φτωχά αρχικά μέλη της Ε.Ε. (τις αποκαλούμενες και «χώρες συνοχής») επίσης υπήρξαν διαφορετικές επιπτώσεις. Η Ιρλανδία διατήρησε έναν πολύ υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, αν και η μέση ανάπτυξη μειώθηκε από 6,4% σε 6,0%. Η Ισπανία και η Ελλάδα επέδειξαν αξιοσημείωτη βελτίωση, ενώ οι επιδόσεις της Πορτογαλίας ήταν απογοητευτικές. Για παράδειγμα η μέση ανάπτυξη στην Ελλάδα αυξήθηκε από 1,9% σε 4,1%, ενώ στην Πορτογαλία έπεσε από 3,6% σε 1,7%.

Είναι εμφανές ότι ακόμη και στην Ευρώπη, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι όπως είναι η παλίρροια που ανεβάζει όλα τα σκάφη ταυτόχρονα. Υπάρχουν νικητές και ηττημένοι, ανάλογα με άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση των ευρωπαϊκών οικονομιών. Εθνικοί

παράγοντες, όπως είναι η επανένωση της Γερμανίας, οι ευρωπαϊκές και εθνικές πρωτοβουλίες για μεταρρυθμίσεις- όπως είναι η κοινή αγορά, η δημιουργία του ευρώ, η στρατηγική της Λισαβόνας- φαίνεται πως είχαν σημαντικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, η ανάπτυξη στη Μεγάλη Βρετανία και τη Σουηδία δείχνει να έχει ωφεληθεί από τη μη συμμετοχή στην ευρωζώνη. Η ανάπτυξη στη Δανία, που επίσης επέλεξε να μη συμμετέχει, υποχώρησε. Η Ελλάδα ωφεληθήκε σημαντικά από τη συμμετοχή της στο ευρώ, ενώ η Πορτογαλία υπέφερε. Ένα δεύτερο συμπέρασμα, είναι ότι η Ευρωπαϊκή εμπειρία δεν μπορεί να εξηγηθεί από τη συμμετοχή στην ευρωζώνη. Ορισμένες χώρες ωφελήθηκαν, άλλες πάλι όχι. Ορισμένες μπορεί να είχαν ωφεληθεί εάν έμεναν εκτός. Ένα τελικό συμπέρασμα είναι ότι, με μικρές εξαιρέσεις, η παγκοσμιοποίηση και η νομισματική και οικονομική ολοκλήρωση στην Ευρώπη ήταν ωφέλιμες για την οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης συνολικά. Η γερμανική εξαίρεση έχει μια πολύ καλή εξήγηση (την επανένωση) και σε κάθε περίπτωση βρίσκεται στη διαδικασία ανάρρωσης.

Η επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην οικονομική ανισότητα είναι ένα θέμα που προξενεί ζωντανές συζητήσεις. Τα στοιχεία για την οικονομική ανάπτυξη δείχνουν ότι η ανάπτυξη στις αναδυόμενες και τις αναπτυσσόμενες οικονομίες ήταν ο κύριος λόγος για την αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Πιστεύω ότι δεν υπάρχουν στοιχεία πως η παγκοσμιοποίηση καθιστά τις φτωχές φτωχότερες είτε σε απόλυτους όρους, είτε σε σχέση με τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Το αντίθετο φαίνεται να είναι αληθές. Τα μέσα εισοδήματα αυξήθηκαν πολύ ταχύτερα στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες από ό,τι στις ανεπτυγμένες.

Αυτό που είναι πιο αβέβαιο ωστόσο, είναι ο βαθμός στον οποίο η παγκοσμιοποίηση αυξάνει την οικονομική ανισότητα μεταξύ των χωρών και ο βαθμός στον οποίο περιθωριοποιεί τις φτωχότερες τάξεις στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες ταυτόχρονα. Τα στοιχεία για την παγκόσμια ανισότητα έχουν αναλυθεί σε πολλές πρόσφατες μελέτες. Φαίνεται ότι, εάν ληφθεί υπόψη η εισοδηματική ανισότητα μέσα στις ίδιες τις χώρες, η παγκόσμια εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί. Παρ' όλα αυτά την ίδια στιγμή, τα μέσα πραγματικά εισοδήματα έχουν αυξηθεί σε όλες τις περιοχές και εισοδηματικές τάξεις. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν, επίσης, ότι η απελευθέρωση του εμπορίου και η αύξηση των εξαγωγών σχετίζεται με λιγότερες εισοδηματικές ανισότητες, ενώ το μεγαλύτερο άνοιγμα του χρηματοοικονομικού τομέα σχετίζεται με υψηλότερη ανισότητα. Ο βασικός λόγος για την αυξανόμενη ανισότητα φαίνεται να είναι η τεχνολογική πρόοδος και ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η τεχνολογική αλλαγή και το άνοιγμα των χρηματοπιστωτικών αγορών δείχνουν να επιδρούν μέσα από τα ίδια κανάλια. Αυξάνουν το premium -τις έξτρα αμοιβές- για τις υψηλότερες δεξιότητες. Αυτό δείχνει τον ενδεχομένως σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης. Πέραν αυτού, τα στοιχεία δεν επιτρέπουν να βγάλουμε τελικά συμπεράσματα.

Ποια είναι η σημασία όλων αυτών για την Ευρώπη; Υπάρχει, επίσης, βαθιά ανησυχία στην Ευρώπη ότι οι χαμηλής εξειδίκευσης εργαζόμενοι στην Ευρώπη δεν πλήττονται μόνο από την τεχνολογική πρόοδο και το άνοιγμα του χρηματοοικονομικού τομέα, αλλά και από την απελευθέρωση του εμπορίου. Τι δείχνουν οι αριθμοί; Η απασχόληση δεν δείχνει να «ενοχλήθηκε» καθόλου. Στην ουσία, η απασχόληση έχει αυξηθεί σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απασχόληση για την Ε.Ε.-27 αυξήθηκε από 60,7% το 1997 σε 64,5% το 2006. Στην Ε.Ε.-15 σημειώθηκαν ακόμη μεγαλύτερες αυξήσεις: από 60,7% σε 66,2%. Η απασχόληση μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων (55 έως 64 ετών) επίσης αυξήθηκε από 36,2% το 1997 σε 43,5% το 2006. Ως αποτέλεσμα μεταρρυθμίσεων στην κοινωνική ασφάλιση, η Ευρώπη δείχνει να εξαρτάται λιγότερο στις πρόωρες συνταξιοδοτήσεις.

Η ανεργία, από την άλλη, μειώνεται, έστω και αν παραμένει υψηλή. Το 2007 βρισκόταν στο 7,1% στην Ε.Ε.-27 έναντι 9,3% το 1998. Ωστόσο, ακόμη και στο 7,1% η ανεργία είναι πολύ υψηλότερη από εκείνη στις ΗΠΑ (4,6%) και στην Ιαπωνία (3,9%). Επιπροσθέτως όμως, υπάρχουν στοιχεία ότι αυξάνεται η ανισότητα. Το ποσοστό εκείνων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας πριν από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις εκτιμάται ότι αυξήθηκε ελαφρά: από 24% το 1998 σε 26% το 2006. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο δείχνει να λειτουργεί. Μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, το ποσοστό μειώθηκε στο 16% το 2006. Παρόμοια συμπεράσματα θα αντλούσε κανείς και εάν κοιτούσε μόνο στην Ε.Ε.-15. Φαίνεται ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην αποτελεσματικότητα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου ανάμεσα στις χώρες. Κατά μέσο όρο εκείνοι που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μειώνονται κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες του συνολικού πληθυσμού και για την Ε.Ε.-27 και για την Ε.Ε.-15. Στις σκανδιναβικές χώρες η αποτελεσματικότητα του συστήματος είναι εντυπωσιακή. Στη Σουηδία, εκείνοι που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μειώνονται από 29% σε μόλις 12% μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Στη Δανία, από 28% σε 12%. Στη Φινλανδία, από 29% σε 13%. Σε πολλές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα αποτελέσματα είναι σε αντιστοιχία με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Οι μεσογειακές οικονομίες της Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας, Ελλάδας, Κύπρου και Μάλτας, βρίσκονται χαμηλότερα από τον μέσο όρο.

Συνεπώς, ένα συμπέρασμα είναι ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο. Οι Ευρωπαϊκές χώρες ακολουθούν διαφορετικές προσεγγίσεις στην κοινωνική πολιτική. Αυτό προκύπτει και από πρόσφατη έρευνα που επισήμανε τέσσερα διαφορετικά Ευρωπαϊκά Κοινωνικά Μοντέλα: Το Σκανδιναβικό, το Αγγλοσαξονικό, το Ηπειρωτικό (Κεντροευρωπαϊκό) και το Μεσογειακό. Το Σκανδιναβικό μοντέλο βασίζεται σε ένα κοινωνικό κράτος με έναν υψηλό βαθμό κοινωνικής προστασίας για όλους τους κατοίκους της χώρας. Η άλλη όψη του νομίσματος αυτού του μοντέλου είναι η υψηλή φορολογία. Η παρέμβαση στην αγορά της εργασίας είναι εκτεταμένη και κυρίως παρουσιάζεται υπό τη μορφή κινήτρων για όσους αναζητούν εργασία. Το Αγγλοσαξονικό μοντέλο που ακολουθείται από το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία βασίζεται σε ένα πιο περιορισμένο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλειας και σε πιο ευέλικτη αγορά εργασίας. Διατηρώντας την παράδοση του Λόρδου Μπέρεριτζ, στόχος του κράτους είναι να διασφαλίζει ένα βασικό βιοτικό επίπεδο και να βοηθά όσους έχουν ανάγκη, από το να αποσοβεί τις επιπτώσεις γεγονότων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε φτώχεια, όπως είναι η ασθένεια, τα γηρατειά ή η ανεργία.

Το Ηπειρωτικό μοντέλο, που βρίσκεται σε χώρες όπως είναι η Γαλλία και η Γερμανία, περιλαμβάνει την παροχή κοινωνικής βοήθειας μέσα από δημόσια ασφαλιστικά συστήματα, σύμφωνα με την παράδοση του Μπίσμαρκ. Σε αυτές τις χώρες, ο ρόλος της αγοράς στην παροχή κοινωνικής βοήθειας είναι περιορισμένος και η προστασία της απασχόλησης ισχυρή. Το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας στις Μεσογειακές χώρες συνδυάζει υψηλή νομική προστασία για την εργασία με χαμηλότερα επίπεδα επιδομάτων και βοηθημάτων ανεργίας. Οι δαπάνες επικεντρώνονται περισσότερο στην πληρωμή συντάξεων για τους ηλικιωμένους και ο ρόλος της κοινωνικής υποστήριξης μέσα από διευρυμένα οικογενειακά δίκτυα παραμένει σημαντικός.

Παρ' όλα αυτά, τα διαφορετικά Ευρωπαϊκά Κοινωνικά Μοντέλα έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Όλα τα μοντέλα περιλαμβάνουν κρατικές παρεμβάσεις για τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την επίτευξη πιο δίκαιης κατανομής εισοδήματος, την παροχή κοινωνικής ασφάλισης και την ίση πρόσβαση σε ευκαιρίες. Οι βασικοί πυλώνες όλων των μοντέλων είναι οι συντάξεις, η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική προστασία για τους φτωχούς ή τους ανάπηρους και η αναδιανεμητική λειτουργία της φορολογίας. Συνεπώς, όλες οι μορφές του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου επιτυγχάνουν τη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Το ερώτημα είναι με ποιο κόστος γίνεται αυτό όσον αφορά τα κίνητρα, τα δημοσιονομικά ελλείμματα και χρέος, την ανεργία και την οικονομική ανάπτυξη; Το ερώτημα αυτό είναι σημαντικό για τη βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού Μοντέλου.

Το ερώτημα για το αποτέλεσμα στα κίνητρα είναι σημαντικό. Η μακροχρόνια ανεργία στην Ευρώπη είναι υψηλή. Ήταν στο 3,7% στην Ε.Ε. των «27» το 2006 έναντι 0,5% στις ΗΠΑ και 1,4% στην Ιαπωνία. Ωστόσο, η μακροχρόνια ανεργία μειώθηκε στην Ευρώπη από το 4,4% που ήταν το 1998. Επιπλέον, η μακροχρόνια ανεργία είναι χαμηλή στην αγγλοσαξονική μορφή του μοντέλου: 1,4% στην Ιρλανδία και 1,2% στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2006. Ακόμη και το σκανδιναβικό μοντέλο, με την έμφαση που δίνει στην ασφάλεια παράλληλα με την ελαστικότητα (flexicurity), δημιουργεί χαμηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας: 0,8% στη Δανία, 1,1% στη Σουηδία, 1,9% στη Φινλανδία και 0,8% στη Νορβηγία. Η ηπειρωτική (κεντρικοευρωπαϊκή) και η μεσογειακή μορφή του μοντέλου φαίνεται ότι έχουν τα μεγαλύτερα προβλήματα με τα κίνητρα και τη μακροχρόνια ανεργία.

Δεδομένου ότι η ηπειρωτική μορφή του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου είναι η επικρατούσα, πρέπει να γίνουν περισσότερα πράγματα για να διασφαλίσει είτε μεγαλύτερη ελαστικότητα στην αγορά εργασίας, όπως στην περίπτωση του αγγλοσαξονικού μοντέλου, είτε την ελαστικότητα με ασφάλεια (flexicurity) του σκανδιναβικού μοντέλου. Η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί απειλή για την κοινωνική αποδοχή του μοντέλου και υποσκάπτει τη βιωσιμότητά του. Υπάρχει μία ακόμα απειλή για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο, η οποία δεν σχετίζεται άμεσα με την παγκοσμιοποίηση και προέρχεται από τον κίνδυνο μελλοντικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες αντιμετωπίζουν μεσοπρόθεσμους κινδύνους αναφορικά με τη δημοσιονομική τους θέση. Αυτοί οι κίνδυνοι δεν προκύπτουν από την απασχόληση ή από την κοινωνική προστασία, αλλά από τη γήρανση του πληθυσμού και τα αποτελέσματά της στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Στα τελευταία χρόνια, τα δημοσιονομικά ελλείμματα και χρέη ελέγχονται καλύτερα στην Ευρώπη. Αυτή είναι μια σημαντική εξέλιξη που συμβάλλει στη βιωσιμότητα της οικονομικής πολιτικής. Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης των «27» χωρών της Ε.Ε. μειώθηκε από 66,3% του ΑΕΠ το 1998 σε 58,3% το 2008 και το δημοσιονομικό έλλειμμα από 1,9% σε 1,2%. Ωστόσο, υπάρχουν αμφιβολίες, εάν αυτό θα είναι αρκετό για να αποτρέψει τους μεσοχρόνιους κινδύνους από τη γήρανση του πληθυσμού και τα αποτελέσματά της στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Η μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης συνεχίζει να είναι πρώτη προτεραιότητα στην Ευρώπη, ακριβώς για να αποφευχθεί μία δημοσιονομική κρίση

μεσοπρόθεσμα. Ως συμπέρασμα, η βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου θα εξαρτηθεί από δύο βασικούς παράγοντες.

Ο πρώτος παράγων είναι η έκταση στην οποία μπορεί να είναι αυτό συμβατό με επαρκή κίνητρα για να υποβοηθηθεί η περαιτέρω μείωση της ανεργίας. Αυτό είναι βασικό, εν όψει του διεθνούς ανταγωνισμού από άλλες αναπτυγμένες οικονομίες καθώς και από αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Το σκανδιναβικό και το αγγλοσαξονικό μοντέλο φαίνονται να είναι πιο αποτελεσματικά από την άποψη αυτή από το ηπειρωτικό ή το μεσογειακό μοντέλο. Ο δεύτερος βασικός παράγων είναι η έκταση στην οποία τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να γίνουν βιώσιμα, εν όψει της γήρανσης του πληθυσμού.

Αυτές είναι οι δύο κύριες προκλήσεις για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο. Προφανώς, το ευρωπαϊκό μοντέλο χρειάζεται μεταρρύθμιση, για να γίνει βιώσιμο και να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης και της γήρανσης του πληθυσμού.

Η μεταρρύθμιση είναι βασική συνιστώσα στον ευρωπαϊκό πολιτικό διάλογο. Το Πρόγραμμα της Ενιαίας Αγοράς, το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η Διαδικασία της Λισσαβόνας, η Νέα Ευρωπαϊκή Συνθήκη περιστρέφονται γύρω από μεταρρυθμίσεις. Το ίδιο και τα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων μιας σειράς Κυβερνήσεων στην Ευρώπη. Οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να προχωρήσουν τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στο εθνικό επίπεδο των κρατών-μελών. Η διαδικασία της Λισσαβόνας είναι βασική για τη μεταρρύθμιση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Με την έμφαση που δίνει στην ανάπτυξη, στην απασχόληση και στην ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, θέτει τις σωστές προτεραιότητες στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η διαδικασία της Λισσαβόνας αναγνωρίζει επίσης τις σημαντικές περιβαλλοντικές προκλήσεις που υπάρχουν σε παγκόσμιο επίπεδο και την ανάγκη να συμβάλλει η Ευρώπη σημαντικά στη σχετική παγκόσμια προσπάθεια.

Το κύριο πλεονέκτημα της διαδικασίας της Λισσαβόνας είναι ότι αποτελεί μία συντονισμένη αλλά αποκεντρωμένη προσπάθεια. Βασίζεται στα εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων που συντονίζονται και αξιολογούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Η διαδικασία της Λισσαβόνας αναμορφώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μάρτιο του 2005 και θα δοθεί σε αυτή νέα ώθηση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Μάρτιο του 2008.

Όπως και με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, η συλλογική πίεση και η συλλογική εξέταση είναι σημαντικοί παράγοντες τόσο για την αξιοπιστία όσο και για το συντονισμό της διαδικασίας. Οι ανησυχίες στο εσωτερικό των χωρών μπορούν, ωστόσο, να απαντηθούν από τις εθνικές κυβερνήσεις και τα εθνικά κοινοβούλια. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για τη μεταρρύθμιση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Με δεδομένες τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν, οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να απαντηθούν μόνο σε εθνικό επίπεδο. Προφανώς, οι μεταρρυθμίσεις δεν μπορούν να είναι οι ίδιες για όλους (one size fits all). Το νέο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο δείχνει σχεδόν την ίδια διαφοροποίηση όπως και το παλαιό. Λίγες χώρες εκτός των σκανδιναβικών θα ήταν έτοιμες να αποδεχθούν τα υψηλά επίπεδα φορολογίας που συνοδεύουν το Flexicurity. Στο άλλο άκρο, στην Κεντρική Ευρώπη και τη Μεσόγειο, υπάρχει γενικευμένος σκεπτικισμός σχετικά με την ελαστικότητα της αγοράς εργασίας του αγγλοσαξονικού μοντέλου. Η μεταρρύθμιση πρέπει να περιλάβει στοιχεία και από τα δύο μοντέλα. Καλύτερη χρηματοδότηση του κράτους πρόνοιας, περισσότερη ελαστικότητα στις αγορές εργασίας, μεγαλύτερη έμφαση στην παιδεία και στην εκπαίδευση, καθώς και στην έρευνα και ανάπτυξη. Επιπλέον, η μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να έχει μεγαλύτερη προτεραιότητα σε όλες τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα από τη γήρανση του πληθυσμού.

Θα ήθελα να προσθέσω κάποιες παρατηρήσεις για την Ελλάδα. Στην Ελλάδα, ακολουθούμε τα τελευταία χρόνια μία φιλόδοξη στρατηγική μεταρρυθμίσεων. Αυτή η στρατηγική βασίζεται στους δίδυμους πυλώνες της δημοσιονομικής εξυγίανσης και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η δημοσιονομική προσαρμογή προχώρησε με επιτυχία μετά το 2004 και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα η φορολογική μεταρρύθμιση και η απελευθέρωση της οικονομίας, οδήγησαν σε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και απασχόλησης. Ωστόσο, πολλά περισσότερα μένουν να γίνουν. Η Κυβέρνηση, που επανεξελέγη πέρυσι το Σεπτέμβριο, προχωρεί στη δεύτερη φάση της στρατηγικής της για τις μεταρρυθμίσεις. Η μεταρρύθμιση της κοινωνικής ασφάλισης είναι μία βασική συνιστώσα στη φάση αυτή. Επιπλέον, έχουν αναληφθεί σημαντικές πρωτοβουλίες για να βελτιωθούν οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, να ενταχθούν οι ψηφιακές τεχνολογίες στην ελληνική κοινωνία, να βελτιωθεί η εκπαίδευση και η κατάρτιση, να περιορισθεί η φοροδιαφυγή και να αυξηθεί η διαφάνεια και αποτελεσματικότητα των δημόσιων δαπανών.

Έχω την πεποίθηση ότι όλες οι χώρες στην Ευρώπη θα βρουν λύσεις για να βελτιώσουν τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου και να το κάνουν περισσότερο βιώσιμο. Αναλαμβάνουμε σημαντικές πρωτοβουλίες τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η

παγκοσμιοποίηση δεν είναι απειλή για την Ευρώπη. Τη θεωρώ περισσότερο ως μία πρόκληση και ευκαιρία.

ΘΕΜΑ 2: Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΩΝΑΣ

Κ. Σημίτης, «Η Ευρωπαϊκή πρόκληση και η νέα Συνθήκη της Λισσαβώνας», Cambridge, 31/1/2008

Η κρίση που διανύει εδώ και χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι έκφραση μιας κοινωνικής και πολιτικής κρίσης που για να ξεπερασθεί απαιτεί όχι μόνο μια συμφωνία για τη μελλοντική λειτουργία της Ένωσης, όπως με τη νέα συνθήκη που υιοθετήθηκε. Απαιτεί και ένα νέο τρόπο αντιμετώπισης των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της Ένωσης. Οι χώρες που ίδρυσαν την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1957 είχαν ένα κοινό σχέδιο. Η πρώτη εμφανής αδυναμία της Ένωσης σήμερα είναι η έλλειψη ενός κοινού σχεδίου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε αναζήτηση απαντήσεων σε πολλά και βασικά θέματα της κοινωνικής ζωής, από το πώς καταπολεμούμε από κοινού την ανεργία και τις κοινωνικές ανισότητες έως το ποιο ρόλο θέλουμε για την Ευρώπη στη νέα παγκόσμια εποχή. Οργανωμένη συζήτηση ως προς τα θέματα αυτά δεν υπάρχει σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε κάθε κράτος θεωρούν ότι αφορούν τη χώρα τους και μόνο. Ζούμε ένα πρωτόγνωρο κατακερματισμό αντιλήψεων για το πώς θέλουμε να διαμορφώσουμε το αύριο των κοινωνιών μας παρά την ύπαρξη της Ένωσης, που είναι μέσο για να κυριαρχήσουμε τα φαινόμενα που μας ταλαιπωρούν.

Η εσωτερική λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι θεσμοί και οι διαδικασίες της ευρωπαϊκής συνεργασίας συγκρότησαν το λεγόμενο «κοινοτικό μοντέλο» και καταγράφουν στα πενήντα χρόνια της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημαντικές επιτυχίες. Τελωνειακή Ένωση, Ενιαία αγορά, Οικονομική και Νομισματική Ένωση, κοινές πολιτικές, διαδοχικές διευρύνσεις με νέα κράτη μέλη. Το μοντέλο αυτό στηρίζεται σε μια λογική οιονεί αυτοματισμού. Κάθε στάδιο εξέλιξης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος εξαναγκάζει την κίνηση προς το επόμενο, επιβάλλει ως ζετικό έναν επόμενο στόχο. Οι πολιτικές ηγεσίες και οι καθοδηγητικές κοινωνικές ομάδες επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους στο να διαμορφώσουν μέσα από το ισχύον καθεστώς της διακυβερνητικής συνεργασίας το εκάστοτε νέο εξελικτικό στάδιο σύμφωνα με τις προτεραιότητες κι ευαισθησίες τους. Αυτές δεν είναι βεβαίως τυχαίες. Καθορίζονται κατά κύριο λόγο από τις οικονομικές σκοπιμότητες και επιδιώξεις.

Η συνεχής κινητικότητα βοηθά το σύστημα να υπερβεί τις δυσχέρειες που συνεπάγεται η έλλειψη μιας ενιαίας άποψης για βασικούς στόχους της εξέλιξής του, εάν επιδιώκεται ένα ενιαίο κράτος, μια ομοσπονδία, μια βαθμιαία όλο και πιο στενή διακυβερνητική συνεργασία ή μια ενιαία αγορά και μόνο. Η κινητικότητα επιτυγχάνεται με την παραίτηση από την ζωτική προϋπόθεση μιας πολιτικής ενοποίησης, τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης. Για κάποιους αυτή η επικρατούσα ασάφεια αποτελεί ηθελημένο στόχο. Δεν θέλουν να προχωρήσει η συνεργασία πέρα από τη δημιουργία των προϋποθέσεων μιας κοινής αγοράς παρ' όλη τη ρητορεία για την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Το «κοινοτικό μοντέλο» εξακολουθεί να είναι αναγκαίο αλλά δεν αρκεί. Η εξελικτική πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης χαρακτηρίζεται από διαδοχικές μεταφορές εθνικής κυριαρχίας στο επίπεδο της Ένωσης και στην διαμόρφωση ενός πλέγματος που συντίθεται από παραιτήσεις άσκησης εθνικής πολιτικής και υποχρεώσεις διαμόρφωσης νέας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής. Η ανταπόκριση των κρατών μελών σ' αυτό το σχήμα είναι άνιση. Συμμορφώνονται πιο εύκολα απέναντι στις αποφασιζόμενες παραιτήσεις π.χ. από τα μέτρα προστατευτισμού, ενώ αδυνατούν να διαμορφώσουν ή να προωθήσουν αποτελεσματικές πολιτικές εκεί όπου παρέχεται στην Ένωση η διακριτική ευχέρεια να αναλάβει πρωτοβουλίες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η χωλαίνουσα στρατηγική της Λισσαβώνας και η ανολοκλήρωτη Οικονομική Ένωση.

Ανάλογη αδυναμία διαπιστώνουμε στην προσπάθεια της Ένωσης να αυτοπροσδιορισθεί με επάρκεια στην σύγχρονη παγκόσμια πραγματικότητα. Το ενεργειακό πρόβλημα, οι κλιματικές αλλαγές, η ανακατανομή οικονομικής και παραγωγικής ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο με την ισχυροποίηση της Κίνας της Ινδίας και την «επάνοδο» της Ρωσίας, το μεταναστευτικό ρεύμα από την Αφρική και την Ασία, η ανάδειξη των πολιτισμικών διαφορών λόγω των μειονοτήτων, οι ανθρωπιστικές κρίσεις σε πολλές περιοχές του κόσμου οι διάφορες εστίες ανασφάλειας και απειλών απαιτούν λειτουργικές απαντήσεις. Όμως η Ένωση πολλές φορές δεν μπορεί ή καθυστερεί να δώσει τις απαντήσεις αυτές. Η ισχύουσα δομή της δεν της επιτρέπει γρήγορες αποφάσεις και γρήγορη δράση. Η δομή της ταίριαζε στην εποχή όπου το μόνο σχεδόν θέμα που η Ένωση έπρεπε να χειρισθεί σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν το παγκόσμιο εμπόριο και η ελεύθερη λειτουργία των αγορών. Η εποχή αυτή έχει ανεπιστρεπτί παρέλθει.

Η καθησυχαστική σκέψη για πολλά μέλη της Ένωσης ότι η αμερικανική ηγεμονία αρκεί να αποτρέψει κρίσεις και να συμβάλει αποφασιστικά στην αντιμετώπιση των θεμάτων έχει